

HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ'NİN ÇORUM'DAKİ FAALİYETLERİ (1912-1918)* RED CRESCENT ASSOCIATION ACTIVITIES IN ÇORUM (1912-1918)

Yücel NAMAL**

Kemal KIRAN***

Öz

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulmuş olan önemli bir yardım kuruluşudur. Özellikle Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı olmak üzere zor durumda olan Osmanlı Ordusuna sağlık, gıda ve kıyafet temini olmak üzere birçok alanda hizmet etmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum ve kazalarında 1912 yılından itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Balkan Savaşları sırasında Osmanlı askerinin kıyafet ihtiyacı olmak üzere ayrıca para yardımı konusunda ön plana çıkmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında ise cemiyet Çorum ve kazalarındaki teşkilatlanmasını tamamlayarak yardım toplama faaliyetlerine devam etmiştir. Savaş sırasında Çorum ve kazalarındaki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubelerinin esirler ile aileleri arasında bir köprü vazifesi üstlenerek para ve mektup gönderilmesi hususunda büyük bir rol oynadığı görülmüştür. Çalışmanın ana kaynağını Türk Kızılay Arşivi'nde bulunan belgeler oluşturmuştur. Ayrıca araştırma ve inceleme eserlerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Çorum, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti.

Abstract

Red Crescent Association is an important charity organization which was established in the last period of Ottoman Empire. It served the Ottoman Army, which was in a difficult situation, especially during the Balkan Wars and World War I in many areas such as health care, food, clothing support. Red Crescent Association started its activities in Çorum and its towns since 1912. During the Balkan Wars, especially the Ottoman military need to be dressed in addition to the financial aid has come to the fore. During World War I, the organization completed the settlement of its organizational structure around the Çorum and its suburbs, and continued the whipping round operations. During the war, it was seen that the branches of Red Crescent Association in Çorum and its towns played a major role in sending money and letters as a bridge between the prisoners and their families. It was seen that the branches of the Red Crescent Association around Çorum played a major role in sending money and letters by taking on a task as a bridge between the captives and their families. The main source of the study's documents were found in the Turkish Red Crescent's archive. In addition, research and investigation works were also used.

Keywords: Red Crescent Association, Çorum, Balkan War, World War I, Ottoman Empire.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde cemiyetleşme (dernekleşme) çalışmaları Tanzimat Dönemi'nden itibaren hızla artmıştır. Osmanlı Devleti kurmayı düşündüğü Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin ilk önce dinsel değeri üzerinden harekete geçmiştir. Ardından cemiyetin kuruluş aşamasında Avrupa ülkelerinin yardım kurumu olan Salib-i Ahmer'den (Kızılhaç) esinlenilmiştir (Akgün, 2012, 112). Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kuruluş aşamasına baktığımızda ilk olarak Osmanlı Devleti'nin 22 Ağustos 1864'te 16 devletin katılımı ile Cenevre Sözleşmesi gereği kurulan Salib-i Ahmer (Kızılhaç) teşkilatı gibi bir kurumu kurmak için girişimlerde bulunduğunu görmekteyiz. Osmanlı Devleti ilk olarak Cenevre Sözleşmesini imzalamış ve daha sonra 1867 yılında Paris'te toplanan Uluslararası Kızılhaç Sıhhiye Konferansına Dr. Abdullah Bey'i göndermiştir. Konferans sonrası girişimlerine devam eden Dr. Abdullah Bey, Kızılhaç Örgütü benzeri bir yardım kuruluşunun İstanbul'da faaliyete geçmesi için Uluslararası Kızılhaç ve Sağlık Kongresi Başkanı Kont Sururierle temasa geçmiştir (Sarı, 2015: 965; Hacıfettahoğlu, 2007, 12; Yeniaras, 2000, 16). Dr. Abdullah Bey sürdürdüğü çalışmalar sonunda Osmanlı devlet adamlarının bazılarının Cenevre Sözleşmesini esas alan bir örgütün kurulması gerektiğini anlatmış ve onların onayını almayı başarmıştır (Yeniaras, 2000, 17). Abdullah Bey girişimlerine devam ederek Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfi Paşa'nın himayesinde ve Marko Paşa'nın başkanlığında geçici bir

* Bu çalışma Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Lisansüstü eğitim-öğretim ve sınav yönetmeliği doğrultusunda Kemal Kiran'ın Doç. Dr. Yücel Namal danışmanlığında hazırlanmakta olan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, yucelnamal@hotmail.com.

*** Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi, kem_al19@hotmail.com.

komite kurulmasını sağlamış ve kendisi de komitenin genel sekreteri olmuştur. Böylece Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin ilk hali olan “*Mecruhin ve Marda-yı Askeriyyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti*” (Asker, Hasta ve Yaralılara İmdat ve Yardım Cemiyeti) 11 Haziran 1868’de kurulmuştur (Çapa, 2002, 544). Ardından Cemiyetin nizamnamesini hazırlamak için Meclis-i Sıhhiye 2. Başkanı Dr. Mavroyani, Dr. De Castro’dan oluşan bir encümen görevlendirilmiştir. Yapılan toplantılardan sonra Haziran 1869’da cemiyetin nizamnamesi kabul edilmiştir. Nizamname hükümetin onayına sunulmuş; ancak seraskerlik makamı ikna edilmediği için nizamname onaylanmamış ve kurucu üyeler dağılmıştır (Özaydın, 2002, 689). Cemiyet 1869 yılında ise “*Mecruhinî Askeriye Yardım Cemiyeti*” olarak isim değişikliğine gitmiştir.

Osmanlı-Sırp Savaşı devam ederken uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Gustave Maunoir, 8 Temmuz 1876’da bir genelge yayınlarak “*Osmanlı Mecruhini Mardayı Muavenet Cemiyeti*” nin dağılması nedeniyle karşılaşılan güçlüklerle işaret etmiş ve bu arada uluslararası yardım işine gönül vermiş İstanbullu dostlarına da mektup yazmıştır. Gustave Maunoir, Mekteb-i Tıbbiye öğretim üyelerinden Dr. Peştamalciyan’a yazdığı özel mektupta, İstanbul’da kurulacak Kızılhaç benzeri bir örgütün varlığı halinde batıdaki Kızılhaç cemiyetlerinin de kendilerine yardım edebileceğini belirtmiştir (Yeniaras, 2000: 17-18). Bu yararlı örgütün Osmanlı toplumunda da kurulmasını isteyenler adına Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane Başkanı Nuri Can ve üyelerden Peştamalciyan Efendi, Sadrazam Mütercim Mehmet Rüştü Paşa’ya başvurmuştur. Sadrazam’ın bu işe olumlu bakmasından sonra 1876 yılında “*Mecrûhin ve Zuaî-i Askeriye’ye İmdâd ve Muâvenet Cemiyeti’nin*” resmi olarak kurulması için Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, Cemiyet Tıbbiye, Sıhhiye ve hükümetten üyelerin katılımıyla 13 Temmuz 1292’de (25 Temmuz 1876) bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir. Marko Paşa’nın başkanlığını yaptığı ilk toplantıda Cenevre Sözleşmesinin incelenmesi, kullanılacak simge, cemiyetin tüzüğü, yardım toplama şekilleri ve yönetim kurulunun oluşması gündemin en önemli başlıkları olmuştur. Toplantı sonucunda Cenevre Sözleşmesi’ne dayalı bir cemiyetin kurulmasına karar verilmiştir. Yalnız simge olarak haç yerine hilalin kullanılması kararlaştırılmıştır. Bu durum Cenevre ve diğer Kızılhaç örgütlerine bildirilmiştir. İstanbul’da alınan bu karar gereği Cenevre Sözleşmesini imzalayan devlet Kızılhaç örgütlerince de kabul edilince 14 Nisan 1877’de “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*” adıyla resmen cemiyet kurulmuştur (Özaydın, 2002, 688-689; Yeniaras, 2000, 20; Osmanlı Hilâl-i Ahmer Salnamesi, 1329-1331, 28). Dönemin padişahı II. Abdülhamid cemiyeti himayesine almış ve cemiyet toplantılarını Beşiktaş Sarayı Paşa dairesinde yapmaya başlamıştır (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Salnamesi, 1329-1331, 27; Özaydın, 2002, 689-690). Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin nizamnamesinin belirlenmesinin ardından cemiyet Hacı Arif Bey (Meclis-i Umuru Sıhhiye ikinci başkanı) başkanlığında P. Sarell ve Nuryan Efendi’lerin (Devlet Şurası Azası) başkan vekilliği altında kurulmuştur (Yeniaras, 2000, 20).

Cemiyet ilk aktif görevini ise kuruluşundan kısa bir süre sonra gerçekleşen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda yapmıştır (Çapa, 2002, 545; Kızılay, 1974, 27; Orhon, 1964, 21). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra 20 yıl boyunca herhangi bir etkinlik göstermemiştir. 1897 yılında Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında geçici olarak faaliyetlerine tekrar başlayarak halktan ve Kızılhaç Cemiyetinden yardım toplamıştır. Cemiyet, Galas’tan (Yunanistan’da bir yer adı) yaralıları taşımak için 2 hastane vapuru kiralamış, orduya bol miktarda kinin ve tıbbi malzeme sağlamıştır. Savaş sonunda askerlerin Roma, Van, Asir, Mekke ve Taif vapurlarıyla İstanbul ve Çanakkale’ye sevk edilmesinde öncülük yapmıştır. Cemiyet, savaş bittiğinde yine aynı akıbetle uğrayarak dağıtılmıştır. Ancak cemiyeti tekrar canlandırmak için girişimlerde bulunulmuşsa da 10 Temmuz 1908 tarihine yani II. Meşrutiyetin ilan edilmesine kadar olan sürede herhangi bir faaliyet gösterememiştir (Özaydın, 2002, 690).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin tekrar kurulması için II. Meşrutiyet’ten sonra eski kuruculardan Della Suda Faik Paşa, Eski Hariciye Nazırı ve Paris Elçisi Rıfat Paşa’nın Osmanlı Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunması meseleye ciddiye kazandırmıştır. Sadaret, Harbiye, Hariciye, Maarif, Sıhhiye Nezaretlerine duyuru yapılarak Osmanlı Hilâl-i Ahmer için yeni bir nizamname hazırlanması Dr. Esat Bey, Dr. Besim Ömer Paşa, Hariciye Nezareti Siyasî İşler Müdürü Salih Bey, Bahriye tabip miralaylığından emekli Mehmet Ali Bey, Askeri Tıbbiye Müdürü Binbaşı Ali Galip Bey ve Sıhhi İşler Dairesi Genel Müfettişi Kasım İzzettin Bey’den oluşan bir komisyon meydana getirilmiştir. Komisyon Dr. Besim Ömer Paşa’nın evinde yaptığı toplantı ve görüşmeler sonunda ülkenin o günkü ihtiyacına uygun bir taslak Şura-yı Devlet üyelerince onaylanmıştır. Tüzüğün onaylanmasından sonra Cemiyetin kurucu üyeleri 20 Nisan 1911’de Tokatlıyan Otelі’nin kabul salonunda ilk toplantısını gerçekleştirmiştir. Toplantının başkanlığını Sadrazam Hakkı Paşa yapmış ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti başkanlığına Rıfat Paşa seçilmiştir. Böylece cemiyet bu defa dağılmamak üzere hayata geçirilmiştir (Özaydın, 2002, 691). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1876 yılında “*Mecrûhin ve Zuaî-i Askeriye’ye İmdâd ve Muâvenet Cemiyeti*”, 1877 yılında “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*”, 1923 yılında “*Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*”, 1935 yılında “*Türkiye Kızılay Cemiyeti*” ve 1947 yılında “*Türkiye Kızılay*

Derneği" adını almıştır. Derneğin merkezi 1925 yılında yapılan tüzük değişikliği ve 13 Eylül 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Ankara olarak belirlenmiştir. (Orhon, 1964, 21; Özaydın, 2002, 33-45, 691).

1. Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Çorum'daki Faaliyetleri (1912-1918)

1894 yılında Çorum kazası Yozgat livası Ankara vilayetine bağlı idi. 1900 yılında ise Çorum, ekonomik ve sosyal gelişimine bağlı olarak Ankara Vilayetine bağlı bir sancak statüsüne dönüştürülmüştür. Çorum sancağının doğusunda Amasya, Mecitözü, güneyinde Yozgat, güneybatısında Sungurlu kuzeyinde Osmancık kazası bulunuyordu. Çorum sancağı 1909 yılında Hüseyinabad, İskilip, Sungurlu ve Osmancık kazalarından oluşuyordu (Ankara Vilayeti Salname-i Resmisi, 1325, 291- 323; Çanlı, 2013, 9; Ankara Vilayeti Salnamesi, 1318, 293; Ankara Vilayeti Salnamesi, 1311, 335). Çorum'da ve kazalarında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyetlerini 1912 yılından itibaren görmekteyiz. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında Çorum ve kazaları olan Sungurlu, Osmancık ve Mecitözü Şubelerinin çalışmaları ele alınmıştır.

1.1. Balkan Savaşları (1912-1913)

Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşı ile ekonomik ve askerî açıdan büyük bir sıkıntıya girdiği sırada, Balkan devletleri bu durumdan faydalanarak Rumeli topraklarını aralarında paylaşmak için anlaşmıştır. Balkan Devletlerinin 1912 Ekim'inde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle I. Balkan Savaşı başlamıştır (Çapa, 1990, 90-105). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti de Balkan Savaşları sırasında sahip olduğu sınırlı imkânlarla göçmenlerin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşlarına katılmasından dolayı Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 2 Ocak 1913'te aldığı bir kararla İstanbul, Gelibolu, Ispartakale, Hadımköy, Çanakkale, Uzunköprü, Yeşilköy, Edirne, Arnavutluk, Garb Ordusu, Konya, Karamürsel ve Bandırma'da cepheden gelecek yaralı askerlerin tedavi edilmesi için hastaneler kurmuştur. Diğer yandan cemiyet Türk göçmenlerin yararlanabilmesi için İstanbul, İzmir, Edirne ve Selanik'te de ayrıca hastaneler açmıştır. Balkan Devletlerinin elinde bulunan Türk esirlerinin aileleri ile haberleşmesini sağlayabilmek için Esirler Komisyonu (Üserâ Komisyonu) oluşturulmuştur (Arslan, 2004, 219-221; Sezer-Metin, 2013: 169). Balkan Savaşları sırasında cemiyet sadece muhacirlerin yiyecek, giyecek ve tedavisi için 78.583 Osmanlı lirası harcamıştır (Sezer-Metin, 2013, 171). Balkan Savaşları sırasında iyice zayıflayan Osmanlı Devleti, Rumeli'den göç etmek zorunda kalan soydaşlarına ancak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla yardım edebilmiştir. Bu kapsamda yurt içinde toplanılan yardımlar cemiyet aracılığıyla göçmenlere ulaştırılmıştır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti nizamnamesinin kırkıncı maddesi gereğince vilayet, liva ve kazalarda şubeler kurulacağı, liva ve kazalarda kurulacak olan şubelerin doğrudan doğruya vilayet merkezine bağlı olacakları belirtilmiştir (Namal-Karakuzu, 2017: 60). Bu doğrultuda Balkan Savaşları sırasında cemiyetin güçlenmesi için yurt dışında ve yurt içinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeler açarak yardımların akışı ve artışını sağlamıştır. Bu dönemde Osmanlı toprakları arasında bulunan Çorum ve çevresindeki kazalarda da Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin 1912 yılı Kasım'ından itibaren faaliyetlerde bulunduğunu ve yardım topladığını görmekteyiz (TKA, 79/32, Lef. 1). Başta Çorum ve kazaları olan Sungurlu ve Hüseyinabad'da Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyetlerde bulunduğunu görmekteyiz (TKA, 79/32; TKA, 78/91; TKA, 14/26). Ancak şubenin ilk açıldığı tarihlerdeki kurucusunun ve azaların kim olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Balkan Savaşlarının devam ettiği yıllarda Çorum'da kurulmuş olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesi tarafından cemiyet yararına yardım toplandığını görmekteyiz. Bu anlamda 1912 Nisan'ında Çorum taburunda görevli sekiz subay öncelikle Hilâl-i Ahmer Cemiyetine üye olup her yıl maaşlarından cemiyete birer mecdiye vereceklerini vaat etmişlerdir. Bu subaylar arasından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için toplanılan bağış miktarı toplamda 142,20 kuruştur (TKA, 79/32).

Tablo 1: Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bağışta bulunan Çorum Taburundaki Subaylar.

İsim	Bağış Miktarı (Kuruş)
Binbaşı Halil Efendi	19
Yüzbaşı Hüseyin Rahmi Efendi	19
Yüzbaşı Tefik Efendi	19
Tabur Kâtibi Mustafa Efendi	19
Mülâzım-ı Evvel Süleyman Efendi	19
Mülâzım-ı Evvel Mehmet Ali Efendi	19
Mülâzım-ı Sâni Süleyman Efendi	19
4. Alay Serçavuşu Mehmet Efendi	9,20
Toplam	142,20

Kaynak: TKA, 79/32, Lef. 1.

1912 Kasım ayı ortalarında Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yararına toplanan 25696,5 kuruş Çorum Mutasarrıfı Hilmi Bey tarafından postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/229; TKA, 78/51). Yine kasım ayı içerisinde Çorum merkez livada toplanan 4000 kuruşta Çorum Mutasarrıfı Hilmi Bey tarafından postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/87).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi: Balkan Savaşları sırasında Çorum'un Sungurlu kazasında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyette bulunduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda 1912 Kasım ayı başında Çorum'un Sungurlu kazasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ianesi olarak toplanan 825 kuruş Ankara Valiliği aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/15). Bu ay içerisinde ayrıca toplanan 7532 kuruş Sungurlu Kaymakamı tarafından postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 78/91). Ayrıca Sungurlu kazasındaki yardımsever halkın çabalarıyla Osmanlı Ordusu için 70 çift çorap toplanarak kaymakamlık aracılığıyla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/24). Başka bir belgede ise Sungurludan Hilâl-i Ahmer Cemiyetine gönderilen çorapların sayısının 80 çift olduğu belirtilmiştir (TKA, 82/12). 1912 yılında Sungurlu kazasındaki memurlar ve eşraftan olan halk tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyetine aylık yardım yapılması kararı alınmıştır. Bu bağlamda ilk olarak 1912 Aralık ayında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesine kazadaki memur ve eşrafın aylık olarak vaat ettiği bağış toplamı olan 133 kuruş postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/219). 1912 yılı Kurban Bayramı vesilesiyle toplanan kurban derilerinin satışından elde edilen 2000 kuruş ise Sungurlu Kaymakamı aracılığıyla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/218).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hüseyinabad Şubesi: Balkan Savaşları sırasında Çorum'un Hüseyinabad nahiyesinde de Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyette bulunduğunu görmekteyiz. Çorum'un Hüseyinabad nahiyesinde 1912 Kasım'ında toplanan 1386 kuruş Mutasarrıf Hilmi Bey tarafından Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/26). Ardından nahiyede kasım ayı sonunda toplanan 1683 kuruş da Çorum Sancağı Mutasarrıfı tarafından postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/88). Görüldüğü üzere Balkan Savaşları sırasında Çorum'da ve kazaları olan Sungurlu ve Hüseyinabad'da Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kurulmuş olduğunu ve cemiyet yararına yardımlar topladığını anlamaktayız. Ayrıca bu dönemde toplanan yardımlar Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi ve yerel mülki idare tarafından postayla İstanbul'daki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti merkezine gönderilmiştir. Burada toplanan yardımların her geçen gün artarak devam ettiği de anlaşılmaktadır.

1.2. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)

I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine 1914 yılı başlarında Osmanlı Dâhiliye Vekâleti, Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin henüz merkez ve şube kurmadığı yerlerdeki vali ve mutasarrıflara derhal cemiyet şubelerinin kurulmasını emretmiştir. Bunun üzerine Tıbbiye-i Şahane müderris muavinlerinden Dr. Hikmet Bey, Berlin, Viyana ve Budapeşte'de Hilâl-i Ahmer komiteleri kurmuştur. Böylece hem ülkede bulunmayan eşya, ilaç ve sağlık malzemeleri buralardan temin edilmiş hem de ordu sıhhiyesinin siparişleri de bu temsilcilikler vasıtasıyla sağlanmıştır (*Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer*, 2007, 14-15; Çapa, 2002, 545). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Dr. Besim Paşa'nın girişimleriyle hastabakıcı yetiştirme kurslarını 1914 yılında tamamlayan 27 kursiyer hanım ve 10 kadar erkek hastabakıcı Hilâl-i Ahmer hastanelerinde görev yapmışlardır (Tepekaya-Kaplan, 2003, 164-165). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, I. Dünya Savaşı sırasında Çanakkale, Suriye, Kafkas gibi cephele ile Çanakkale, Bağdat, Musul, Medine gibi yerlerde hastaneler kurmuştur. Çanakkale'den gelen yaralı askerlerin tedavi edilmesi için İstanbul'un çeşitli yerlerinde 7 hastane kurmuş, İstanbul'a gelemeyecek askerlere hizmet vermek amacıyla Gelibolu'da 1 hastane ve bunun yanında cephele yakın yerlerde çayhaneler açmıştır. Çayhaneler dışında askerlerin tedavi sonrası dinlendiği yer olan nekahethaneler açılarak hizmete sokulmuştur. Ayrıca aşhaneler açılarak günde 45.000 kişi doyurulmuş ve savaş boyunca 36.000.000 çorba dağıtarak hem yaralıların hem de kimsesizlerin yardımcısı olmuştur. Cemiyet savaş sırasında esirlere yardımda bulunarak esirlerin aileleriyle haberleşmesini sağlamış, esirlere 78.950 paket çamaşır tedarik etmiş ve 713.550 lira harcama yapmıştır. Ayrıca esirlerin ailelerinin gönderdikleri eşyaları esirlere teslim ederek havale paralarının sahiplerine ulaşmasını sağlamıştır. Cemiyet savaş sırasında esirlere 46.410 havale ile 1916 yılına kadar 93.342, 1917'de 246.769, 1918'de 349.505 ve 1919 Mart sonuna kadar 23.934 lira olmak üzere toplam 73.550 lirayı teslim etmiştir (Sezer-Metin, 2013, 172-173). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi I. Dünya Savaşı sırasında daha yeni kurulmuş bir şube olmasına rağmen oldukça faal olduğu gönderdiği yardım miktarlarından anlaşılmaktadır. Çorum'da Hilâl-i Ahmer Şubesinin varlığı yardımların bölgede daha düzenli olarak toplanmasını sağlamıştır.

I. Dünya Savaşı başladığında Çorum ve çevresindeki kazalarda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Erkekler Şubesi faaliyette bulunuyordu (TKA, 312/10). Savaşın başlamasıyla 23 Ekim 1914 tarihinde Çorum ve

çevresindeki kazalarda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadınlar Şubesinin kurulması için girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaçla Çorum Mutasarrıfı Hilmi Bey, Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezinden müsaade istemiştir (TKA, 270/4). Bu durum Çorum'da halkın ve özellikle kadınların cemiyete olan ilgisinin arttığına bir göstergesidir. Bu duruma bir örnek vermek gerekirse 1915 yılı Ekim'inde Çorum Sancağı Mecitözü Kazası Mal Müdürü annesi aracılığıyla Zaltun Köyü hanımlarından Hilal-i Ahmer Cemiyeti için 223 kuruş toplayarak 18 Ekim 1915 tarihinde postayla cemiyetin genel merkezine gönderilmesini sağlamıştır (TKA, 313/96).

Türk Kızılay Arşivinde I. Dünya Savaşı sırasında Çorum ve çevresindeki kazalarda Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin yaptığı faaliyetlerle ilgili çok az bilgiye ulaşılmıştır. Buna karşın yoğun olarak Çorum ve çevresindeki kazalardan cemiyet aracılığıyla esir olan askerlere para gönderildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında savaş sırasında Çorum ve kazalarından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla esir ailelerinin gönderdiği yardımlar ele alınmıştır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi: Çorum merkez şubesinin I. Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla Çorum'daki aileler tarafından Osmanlı esirlerine gönderilen yardımlar şöyledir:

-Çorum Jandarma Karakolu İkmal askeri olan Tosyalı Osman Efendi 8 Ağustos 1917 tarihinde Hindicini Burma-Tatyah kıtasında esir olan Tosyalı Kürt İsmail'e Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 100 kuruş göndermiştir (TKA, 822/415, Lef.2; TKA, 822/418).

-18 Ağustos 1917 tarihinde Mısır'ın Hilmiye şehrinde 16769 numaralı 4. Mıntıka 5. Koğuştaki bulunan Çorum'un Salar köyünden olan Güleoğlu Recep'e Çöplüzade Mehmet Tefvik tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 300 kuruş gönderilmiştir (TKA, 822/395).

-31 Aralık 1917 tarihinde Mısır Kahire Hiyeropolis'te Osmanlı Esir Karargâhında üçüncü tünelde 8947 numarada savaş esiri olarak bulunan Hacı Hüseyin'e Çorum Çiftlik Mahallesi'nden olan babası Bektaşoğlu, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 3 lira göndermiştir (TKA, 816/244).

-31 Mart 1918 tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum şubesi tarafından Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla Kıbrıs'ta bulunan Çorumlu Hacı Mustafa'ya 297,50 altın kuruş gönderilmiştir (TKA, 954/266).

-14 Eylül 1918 tarihinde 8. Kolordu 16. Fırka 74/16 Sıhhiye Bölüğünde ağır topçu birinci topta Satılmış Mürsel'e Çorum Kurna köyünden Çataloğlu Satılmış tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla 500 kuruş gönderilmiştir (TKA, 954/392).

-1918 Kasım'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Esir Komisyonu aracılığıyla gönderilen 200 kuruşun esirin ismi ve esir bulunduğu yerin bildirilmediğinden paranın Arıklı köyünden Şeyh Ahmet Efendi'ye bildirilmiştir (TKA, 954/183, Lef. 2).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmancık Şubesi: Çorum'un Osmancık kazasındaki Hilâl-i Ahmer Şubesinin I. Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla Osmancık'taki aileler tarafından Osmanlı esirlerine gönderilen yardımlar şöyledir:

-1916 Mart'ında Mihaildi Efendi tarafından Osmancık'ta bulunan sivil esir Serkiyof'a 15 lira göndermiştir (TKA, 820/46).

-Romanya'da bulunan 6. Ordu 15. Fırka 45. Alay 3. Tabur 11. Bölük 1. Takım 2. Mangada bulunan Çorum'un Osmancık kazası Tekman köyünden olan Şakir onbaşıya, 1917 Ağustos'unda Şer'iyeye Başkâtibi Hasan Efendi tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 200 kuruş gönderilmiştir (TKA, 822/436).

-1 Ağustos 1917 tarihinde Avusturya'nın Görin kasabasında Maridaharb Hastanesi 22. Barakada esir bulunan Çorum Sancağı Osmancık kazası Karaviran köyünden Kopiloğlu Rıza'ya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 400 kuruş gönderilmiştir (TKA, 817/25).

-25 Aralık 1917 tarihinde Avusturya'nın Viyana şehrinde 16. dairede 49 numaralı Osmanlı Türk İstirahathanesi'nde bulunan Çorum Sancağı Osmancık kazasına bağlı Gökdere köyünden olan Osmanoğlu Nuri'ye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 200 kuruş gönderilmiştir (TKA, 822/89).

-Romanya'da bulunan 6. Kolordu 25. Telgraf ve Telefon Müfrezesi Takım Çavuşu olan Osmancık kazasından olan İsmail Efendi'ye 1918 Mart'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 150 kuruş havale edilmiştir. Ancak İsmail Bey'in memleketi olan Kargı kasabasına dönmüş olduğundan 18 Ağustos 1918 tarihinde parasının iadesi cemiyetten talep edilmiştir (TKA, 954/159, Lef.1).

-Viyana'da 1. Daire 11. Rezerve Hastanesinde bulunan Yüzbaşı Vasfi Bey ve yanındaki Osmancıklı Hasan oğlu Şükrü'ye babası tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 700 kuruş gönderilmiştir (TKA, 954/183, Lef.1).

-18 Temmuz 1918 tarihinde Kahire Hiyerapolis şehrinde Osmanlı esir karargâhı 11. Fırka 5. Takım 25026 numaralı Çorum Sancağı Osmancık kazasından Kızıltepe köyünden Yunusoğullarından Hasan Ağaya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 500 kuruş gönderilmiştir (TKA, 954/235).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecitözü Şubesi: Çorum'un Mecitözü kazasındaki Hilâl-i Ahmer Şubesinin I. Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla Mecitözü'ndeki aileler tarafından Osmanlı esirlerine gönderilen yardımlar şöyledir:

-1917 Mayıs'ında Çorum Mecitözü'nden hamiyetperver bir kişi tarafından bağışlanan yarım lira kaymakamlık tarafından posta yoluyla Dersaadet Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkezine gönderilmiştir (TKA, 312/10).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi: Çorum'un Sungurlu kazasındaki Hilâl-i Ahmer Şubesinin I. Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla Sungurlu'daki aileler tarafından Osmanlı esirlerine gönderilen yardımlar şöyledir:

-25 Ağustos 1917 tarihinde Osmanlı 3. Kolorduyu Hümayunu 138. Alay 4. Tabur 3. Bölük 2. Takım 18657 numarada kayıtlı olup Kahire'de esir olan Çorum'un Sungurlu kazasından Ahmet Oğlu Kazım'a kardeşi Abdülkerim tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla beş adet yüz kuruşluk evrakı nakdiyeyi göndermiştir (TKA, 822/303).

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin görevi sadece sağlık hizmeti ve sosyal alanda yardım toplamak olmayıp esirlerin aileleriyle bağlantılarını sağlamak, para ve hediye gönderilmesini organize etmek gibi çeşitli görevleri de yerine getirmek olduğu da anlaşılmaktadır. Ayrıca askerdeki çocuk ve eşlerine para ve mektup göndermek isteyenler Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi aracılığıyla da bu işlemleri gerçekleştirmişlerdir.

SONUÇ

XIX. yüzyılda kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin taraf olduğu savaşlarda kurduğu hastaneler, hastane gemileri, hasta taşıma hizmetleri, yetiştirdiği hemşire ve hastabakıcılar ile savaşta yaralı ve hasta askerlere tedavi ve bakım hizmeti sunmuştur. Bu dönemde Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin en önemli gelir kaynağını halktan toplanan ianeler oluşturuyordu. Bu yardımların cemiyet aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine ve askerlere harcanması halk nezdinde "*Hilâl-i Ahmer*" adının manevi bir önem kazanmasını da sağlamıştır. Ayrıca esirler ile yakınları arasındaki iletişim ve para gönderilmesi de yine cemiyet aracılığıyla gerçekleşmiştir. Balkan Savaşları sırasında ise felakete uğrayanlara, hasta, yaralı ve özellikle esir askerlere yardımda bulunmak ilkesi yer alan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, hasta ve yaralıları için birçok hastane açmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla daha da görünür bir hale gelmiştir. Öyle ki cemiyet bu görünürlüğünü I. Dünya Savaşı sırasında bütün cephelere "*Sağlık İmdat Heyetleri*" göndererek sağlamıştır. Savaş sırasında ayrıca savaş esirlerinin durumuyla ilgilenmesi için cemiyet içerisinde "*Üsera Komisyonu*" kurularak yaralı ve hasta askerlere sunulan yardımların çok ötesinde bir etkinlik yürütmüştür. Bu doğrultuda karşılıklı esir kamplarının teftişi yapılmış ve esirlerin durumlarının düzeltilmesi de sağlanmıştır. 1911 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin yeniden kuruluşuyla birlikte yardım faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli kaynağı yurtiçi ve yurtdışında kurduğu şubeler aracılığıyla temin etmiştir. Bu bağlamda cemiyetin nizamnamesinin kırkıncı maddesi gereğince liva ve kazalarda şubeler kurulması belirtilmiştir. Bu doğrultuda 1912 yılından itibaren Çorum ve kazalarından Sungurlu, Hüseyinabad, Osmancık ve Mecitözü'nde cemiyetin faaliyette bulunduğunu görmekteyiz. Balkan Savaşları sırasında başta Çorum merkez olmak üzere Sungurlu ve Hüseyinabad şubeleri tarafından toplanan önemli miktardaki para Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir. Çorum ve kazalarında kurban bayramlarında toplanan derilerden elde edilen gelirden genel merkeze gönderilmiştir. Çorum'dan sadece nakdi yardım gönderilmemiş Osmanlı Ordusunun önemli bir ihtiyacı olan çorap da toplanarak gönderilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum ve kazalarındaki şubelerin yardım toplama faaliyetlerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Ancak bu dönemde Çorum ve kazalarındaki şubelerin esirler ve aileleri arasında cemiyetin Üsera Komisyonu aracılığıyla bir köprü kurmuştur. Bu bağlamda cemiyetin başta esir ailelerinin kamplardaki yakınlarına gönderdiği para ve diğer eşyanın ulaştırılması gibi faaliyetlere ağırlık verdiğini görmekteyiz.

KAYNAKÇA

Arşivler

Türk Kızılay Arşivi (TKA)

TKA, Kutu No: 14, Belge No: 87, 5 Kanunuevvel 1328.

TKA, Kutu No: 79, Belge No: 32, 20 Mart 1328.

TKA, Kutu No: 78, Belge No: 91, 5 Teşrinisani 1328.

TKA, Kutu No: 14, Belge No: 26, 6 Teşrinisani 1328.

TKA, Kutu No: 14, Belge No: 229, 14 Kanunuevvel 1328.

- TKA, Kutu No: 78, Belge No: 51, 2 Teşrinisani 1328.
TKA, Kutu No: 79, Belge No: 32, 20 Mart 1328.
TKA, Kutu No: 14, Belge No: 24, 5 Teşrinisani 1328.
TKA, Kutu No: 14, Belge No: 15, 4 Teşrinisani 1328.
TKA, Kutu No: 82, Belge No: 12, 14 Teşrinisani 1328.
TKA, Kutu No: 14, Belge No: 219, 10 Kanunuevvel 1328.
TKA, Kutu No: 14, Belge No: 218, 10 Kanunuevvel 1328.
TKA, Kutu No: 14, Belge No: 88, 26 Teşrinisani 1328.
TKA, Kutu No: 312, Belge No: 10, 23 Mayıs 1333.
TKA, Kutu No: 270, Belge No: 4, 23 Teşrinievvvel 1330.
TKA, Kutu No: 313, Belge No: 96, 18 Teşrinievvvel 1331.
TKA, Kutu No: 822, Belge No: 415, 18 Teşrinisani 1333.
TKA, Kutu No: 822, Belge No: 418, 1 Ağustos 1333.
TKA, Kutu No: 822, Belge No: 395, 18 Ağustos 1333.
TKA, Kutu No: 816, Belge No: 244, 31 Kanunuevvel 1333.
TKA, Kutu No: 954, Belge No: 266, 31 Mart 1334.
TKA, Kutu No: 954, Belge No: 392, 16 Eylül 1334.
TKA, Kutu No: 954, Belge No: 183, 1 Teşrinievvvel 1334.
TKA, Kutu No: 820, Belge No: 46, 3 Nisan 1333.
TKA, Kutu No: 822, Belge No: 436, 16 Ağustos 1333.
TKA, Kutu No: 817, Belge No: 25, 1 Ağustos 1333.
TKA, Kutu No: 822, Belge No: 89, 25 Kanunuevvel 1333.
TKA, Kutu No: 954, Belge No: 159, 4 Mart 1334.
TKA, Kutu No: 954, Belge No: 183, 1 Teşrinievvvel 1334.
TKA, Kutu No: 954, Belge No: 235, 18 Temmuz 1334.
TKA, Kutu No: 312, Belge No: 10, 23 Mayıs 1333.
TKA, Kutu No: 822, Belge No: 303, 25 Ağustos 1333.

Resmi Yayınlar

- Ankara Vilayeti Salname-i Resmisi, 1325/1909, Matbaa-i Vilayet, Ankara.
Ankara Vilayeti Salnamesi, 1318/ 1900, Ankara Vilayet Matbaası, Ankara.
Ankara Vilayeti Salnamesi, 1311/1893, Ankara Vilayet Matbaası, Ankara.
Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi 1329-1331, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbuatı Osmanlı Şirketi, İstanbul.

Kitap ve Makaleler

- Akgün, Seçil Karal (2012). Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılmayan Bir Kurum: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Sayı: 39, s. 111-136.
Arslan, Nebahat Oran (2004). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çalışmalarından Bazı Kesitler. *Atatürk Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, s. 219-236.
Çanlı, Mehmet (2013). *Ankara, Kastamonu, Sivas Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Çorum (1869-1908)*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayını.
Çapa, Mesut (1990). Balkan Savaşı'nda Kızılay (Osmanlı Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 1, 1990, s. 90-105.
Çapa, Mesut (2002). Kızılay. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25, Yıl:2002, s. 544-546.
Hacifettahoğlu, İsmail (2007). *Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayını.
Kızılay (1974). Türkiye Kızılay Genel Merkezi Yayını, Ankara.
Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer (2007). Hazırlayan; İsmail Hacifettahoğlu, Ankara: Türk Kızılay Derneği Yayınları.
Namal, Yücel- Karakuzu, Hasan (2017). *Zonguldak'ta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1911-1938)*. İstanbul: Emre Yayınları.
Orhon, Hamdi (1964). *Kızılay'ın Kuruluş Tarihine Kısa Bir Bakış*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği.
Özaydın, Zuhâl (2002). Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Çalışmaları. *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 685-698.
Sarı, Mustafa (2015). Milli Mücadele Döneminde İzmit ve Çevresinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Faaliyetleri(1919-1923). *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarih Sempozyumu Bildiriler*, Kocaeli, s. 965-986.
Sezer, Cemal-Ömer Metin (2013). Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri (1919-1922). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 54, s. 167-182.
Tepekaya, Muzaffer-Leyla Kaplan (2003). Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezinin Kuruluş ve Faaliyetleri (1877-1923). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 10, Konya, s. 147-202.
Yeniaras, Orhan (2000). *Türkiye Kızılay Tarihine Giriş*. İstanbul: Alkan Matbaacılık.

EKLER

Ek-1

5.

79/32-1

اعانة اعطى ايده ضارب طائف باهين حيد بوسله در

بيناى حيد اوف	19
بوزباش حيد رفقا اوف	19
بوزباش توفيق اوف	19
طابور كاتيب مصطفى اوف	19
ملازم اول سليمان اوف	19
ملازم ثان سليمان اوف	19
كردى رحاوش محمد اوف	19
بايك بوز قوره اياى حيد بوسله	19
	142.20

نصرتى نطقى حيد بوسله
ارنگه كرتنه اوف

ارنگه . درساوت . حيد بوسله

حيد بوسله

حيد بوسله

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bağıştta bulunan Çorum Taburundaki askerlerle ilgili belge ve transkripsiyonu (TKA, 79/32, Lef: 1).

İâne i'tâ eden zâbitânın esâmisini mübîn pusuladır.

19	Binbaşî Halil Efendi
19	Yüzbaşî Hüseyin Rahmi Efendi
19	Yüzbaşî Tefîk Efendi
19	Tabur Kâtibi Mustafa Efendi
19	Mülâzım-ı Evvel Süleyman Efendi
19	Mülâzım-ı Evvel Mehmet Ali Efendi
19	Mülâzım-ı Sâni Süleyman Efendi
09.20	4. Alay Serçavuşu Mehmet Efendi
142.20	

Yalnız yüz kırk iki buçuk kuruştur

Fi 29 Şubat Sene 327

Çorum Binbaşısı

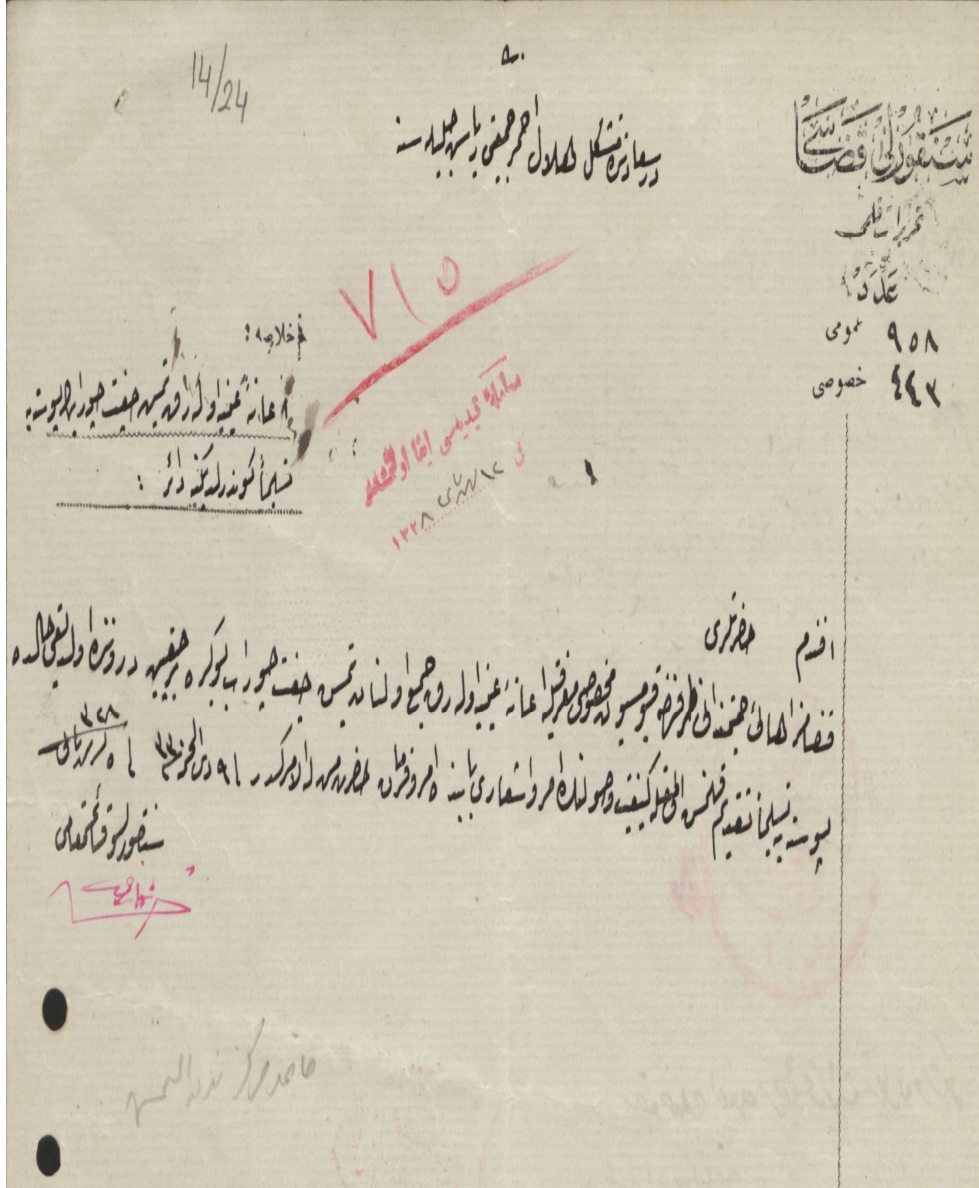
Halil

Mühür
Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
Erkekler Dersaadet Merkezi

Ek - 2

Çorumun Sungurlu kazasındaki yardımsever halkın çabalarıyla Osmanlı Ordusu için 70 çift çorap toplandığını bildiren belge ve transkripsiyonu (TKA, 14/24).

Sungurlu Kazası
Tahrîrât Kalemî
Adet
Umûmî: 958
Husûsî: 443

Dersa'âdet'te Müteşekkil Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyâset-i Celîlesine

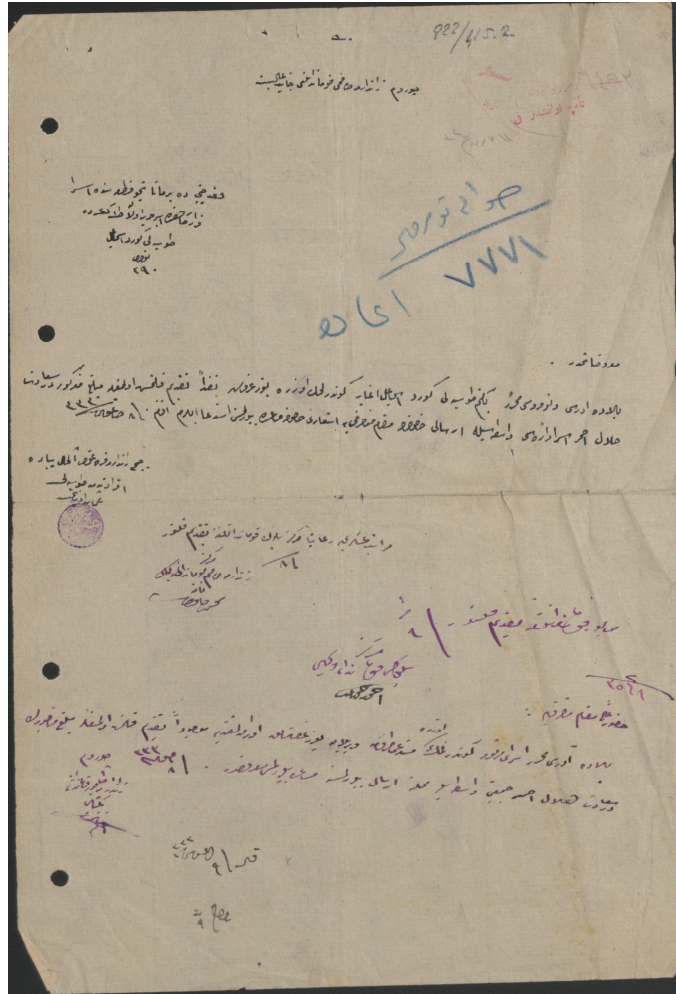
Hulâsa: İâne-i aleniye olarak yetmiş çift çorabın postaya teslimen gönderildiğine dair:

Efendim Hazretleri
Kazamız ahâlî-i hamiyetmendânı tarafından komisyon-ı mahsûs marifetiyle iâne-i aleniye olarak cem' olunan yetmiş çift çorap bu kere bir çıkan derûnunda olduğu halde postaya teslimen takdim kılınmış olmakla keyfiyet-i vusûlünün emr ve iş'ârî bâbında emr ve fermân hazreti min lehü'l-emrindir.
Fi 9 Zilhicce Sene 330 Fi 5 Teşrin-i Sâni Sene 328

Sungurlu Kaymakamı
İmza

Ek - 3

Hindicini Birma Tathu'da esir olan Tosyalı Kürt İsmail'e Çorum'dan gönderilen parayı belirten belge ve transkripsiyonu (TKA, 822/415, Lef: 2).

Çorum Jandarma Takımı Kumandanlığı Cânib-i Âlisine

Havale numarası

7771 iade

Hindîçini'de Birma Tathu kıtasında üserâ karargahında esir-i harp olan 1. Tabur 2. Bölük Tosyalı Kürt İsmail

Numara 290

Ma'rûzâtımdır

Bâlâda adresi ve numarası muharrer beğim Tosyalı Kürt İsmail Ağa'ya gönderilmek üzere yüz kuruş nakden takdim kılınmış olmakla meblağ-ı mezkûr Dersa'âdet hilâl-i ahmer üserâ dairesi vâsıtasıyla irsâli husûsuna makâm-ı mutasarrıfiye iş'ârî husûsuna müsaade buyurulmasını istid'â eylerim efendim. Fi 8 Ağustos Sene 333

Jandarma Karakol İkmâl Efrâdından Tosyalı Osman Efendi

Merâtib-i askeriye riyâset merkez bölük kumandanlığına takdim kılınır.

Fi 8

Jandarma takım kumandanı vekili namına

Mehmet Çavuş

Tabur kumandanlığına takdim kılınır Fi 8

Bölük kumandan vekili

Ahmet Hamdi

Huzûr-ı âli-i makâm-ı mutasarrıfiye:

Bâlâda adresi muharrer üserâ-yı merkûme gönderilmek üzere müsted'î tarafından verilen yüz kuruşluk evrâk-ı nakdiye mevcûden takdim kılınmış olmakla meblağ-ı mezbûrun Dersa'âdet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti vâsıtasıyla mahalline irsâl buyurulmasına müsaade buyurulması ma'ruzdur. Fi 8 Eylül Sene 333

Çorum

1. Tabur Kumandanı

Binbaşı

İmza

Kaleme 9 Ağustos Sene 333